

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH CZTERECH KAPLIC KALWARYJSKICH

Kaplica Ukrzyżowania Pana Jezusa

Kaplica Domek Matki Bożej

Kaplica Grobu Matki Bożej

Kaplica Św. Rafała

Kraków 20.10.2018

Opracował:

mgr **MAREK SAWICKI**
ARTYSTA PLASTYK
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
31-116 Kraków, ul. Studencka 7a/6.
tel. 12 423-06-34, 606-169-889

I. HISTORIA OBIEKTÓW.

Kalwaria Paclawska - niewielka miejscowość leżąca 24 km od Przemyśla, nieopodal ukraińskiej granicy, jest jednym z najbardziej znanych miejsc pielgrzymkowych w Polsce i jedynym tego rodzaju na podkarpaciu. Ze względu na szczególnie kult Męki Chrystusa nazwane Jerozolimą Wschodu, ze względu na obecność cudownego obrazu Matki Bożej zwane Jasną Górą Podkarpacia.

Miejsce wyjątkowe i ważne, w sposób szczególnie harmonijny łączący w sobie element krajobrazowe, kulturowe, artystyczne i kultowe. Na rozległym i zróżnicowanym krajobrazowo terenie, wokół centrum, które stanowi kościół i klasztor Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (Franciszkanów), znajduje się zespół 41 kaplic kalwaryjskich; 35 murowanych, 6 drewnianych, jeden krzyż drewniany i trzy kamienne słupy. 35 kaplic i krzyż nad rzeką Wiar służą do rozważania tajemnic Męki Pańskiej, a także tajemnic związanych z życiem Matki Bożej (Zaśnięcie, Pogrzebu i Wniebowzięcia). Kaplice te nazywane są dróżkowe, bowiem przy nich w czasie odpustu odprawiane są specjalne nabożeństwa, tzw. "dróżki".

Początki sięgają roku 1660 - od pielgrzymki do Ziemi Świętej Andrzeja Maksymiliana Fredry, kasztelana lwowskiego i wojewody podolskiego, który po powrocie postanowił odwzorować w Polsce miejsca związane z Męką Pańską. W Ziemi Świętej wymierzył odległości pomiędzy Golgotą, Górą Oliwną, i między poszczególnymi stacjami drogi krzyżowej. Realizacji projektu sprzyjało ukształtowanie terenu na dzisiejszym Pogórzu Przemyskim, leżącym między pasmem Bieszczad a miastem Przemyśl. Topografia Kalwarii Paclawskiej ma duże podobieństwo do krajobrazu Jerozolimy.

Na jednym z wyższych wzniesień nazwanym Golgotą Fredro wybudował w 1665 r. drewniany kościół i klasztor. Drugie ze wzgórz stało się Górą Oliwną. Oddzielał je wąwóz obrazujący Dolinę Jozafata. Dołem, niczym biblijny Cedron, płynęła rzeka Wiar. Kalwaryjski klasztor w tym masywie gór stanowi okazałą dominantę, gdyż ulokowany jest na szczycie góry o wysokości 465 m n.p.m. Na zboczach gór ulokowano 28 kaplic wykonane w drewnie w formie figur biblijnych lub krzyży.

Prawdziwej świetności nabrała Kalwaria Paclawska dzięki drugiemu jej fundatorowi, Szczepanowi Józefowi Dwernickiemu, cześnikowi przemyskiemu. Około 1770 r. zaangażował się w budowę nowego kościoła i kaplic. Za czasów Dwernickiego w Kalwarii wybudowano 20 kaplic murowanych i drewnianych, potem budowano kolejne. Dziś Paclaw ma najdłuższe dróżki kalwaryjskie spośród wszystkich istniejących w Polsce kalwarii. 42 kapliczki stoją na dystansie 10 km.

Kaplice dróżkowe można pogrupować w cztery zespoły:

1. Grupa Kajfasza z 8 kaplicami,
2. Grupa nad rzeką Cedron z 6 kaplicami i krzyżem,
3. Grupa Gradusów z 13 kaplicami,
4. Grupa Ukrzyżowania z 8 kaplicami.

Do dróżek zalicza się również kaplice stojące przy kościele św. św. Michała i Rafała. W okresie istnienia Kalwarii w wyniku różnych zdarzeń, kradzieży, pożarów, forma i wyposażenie kaplic ulegało zmianie. Kaplice budowano według jednego wzorca. Pod względem architektonicznym nawiązują do porządku klasycystycznego

z elementami neogotyckimi i neobarokowymi. Wzniesione zostały na rzucie kwadratu lub prostokąta o kubaturze 20-30 metrów sześciennych, murowane jednokondygnacyjne z powtarzającymi się detalami architektonicznymi, w postaci narożników z pilastrami, oprofilowanych ścian gzymsami. Do najbardziej oryginalnych i okazałych kaplic w Kalwarii Pałacowskiej obok Ratusza i Dom Kajfasza, należą: Dom Matki Bożej, Grób Matki Bożej, kaplica Ukrzyżowania i św. Rafała.

II. OPRACOWANO PROGRAMY KONSERWATORSKIE NASTĘPUJĄCYCH OBIEKTÓW:

1. KAPLICA UKRZYŻOWANIA PANA JEZUSA - ELEWACJA	4
2. KAPLICA UKRZYŻOWANIA PANA JEZUSA - OŁTARZ	8
3. KAPLICA UKRZYŻOWANIA PANA JEZUSA – POLICHROMIA	12
4. KAPLICA DOMEK MATKI BOŻEJ – ELEWACJA	14
5. KAPLICA DOMEK MATKI BOŻEJ – OŁTARZ	17
6. KAPLICA DOMEK MATKI BOŻEJ – POLICHROMIA	21
7. KAPLICA GROBU MATKI BOŻEJ – ELEWACJA	23
8. KAPLICA GROBU MATKI BOŻEJ - OŁTARZ	25
9. KAPLICA GROBU MATKI BOŻEJ - POLICHROMIA	28
10. KAPLICA ŚW. RAFAŁA - ELEWACJA	30
11. KAPLICA ŚW. RAFAŁA - OŁTARZ	33
12. KAPLICA ŚW. RAFAŁA - POLICHROMIA	37

ZAŁOŻENIA I WYTYCZNE DOTYCZĄCE WSZYSTKICH CZTERECH KAPLIC OBJĘTYCH PROGRAMEM PRAC

Kaplice winny być poddane kompleksowym pracom konserwatorskim obejmującym ruchome wyposażenie wnętrza oraz elewacje. Warunkiem trwałości wykonanych zabiegów przy tynkach zewnętrznych i wewnętrznych Kaplic jest usunięcie głównych przyczyn powstania zniszczeń w tym obrębie. Konieczne jest usunięcie betonowych opasek wokół budynków i wykonanie prac hydro-izolacyjnych przy fundamentach Kaplic oraz drenażu. Prace te wchodzi w zakres prac budowlanych i nie są ujęte w niniejszym programie konserwatorskim. W związku z powyższym w ramach zabiegów konserwatorskich zakłada się usunięcie cementowych tynków zewnętrznych i wewnętrznych w partiach przyziemia do wysokości linii zasolenia. Następnie wykonanie zabiegu odsalania i pozostawienie muru do wysychania do czasu wykonania prac hydro-izolacyjnych przy fundamentach.

1. KAPLICA UKRZYŻOWANIA PANA JEZUSA - ELEWACJA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: elewacja kaplicy z malowidłem figuralnym.

Datowanie: XIX w.

Autor: NN

Material/ technika: techn. mieszana,

Wymiary: dł. 12,5 m, szer. 8,6 m wys. 10 m

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Paławskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis: Kaplica **Ukrzyżowania Pana Jezusa** zbudowana w 1864 r, z fundacji Józefa Gromnickiego. Pod względem formy architektonicznej zaliczana jest do najpiękniejszych z kalwaryjskich kaplic. Naroża kaplicy wzbogacone są kolumnami i lizenami. Powyżej gzymsu wieńczącego wykształcony jest tympanon z okrągłym oknem.

Obiekt pokryty jest dachem dwupołaciowym, nad którym widnieje duża neobarokowa sygnaturka. Na fasadzie wejściem głównym znajduje się malowidło z wielopostaciową sceną Ukrzyżowania (360 cm x 280 cm).

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ – elewacja

Czynniki niszczące które przyczyniły się do obecnego złego stanu zachowania elewacji można podzielić na kilka kategorii:

- A. Fizyko-chemiczne - atmosferyczne
- B. Czynniki biologiczne - mchy i porosty
- C. Przekształcenia estetyczno-plastyczne
- D. Czynniki mechaniczne - obtłuczenia

Główne przyczyny zniszczeń elewacji to czynniki fizyko-chemiczne – duże amplitudy temperatur w miesiącach letnich i zimowych a co za tym idzie powstawanie dużych naprężeń zapraw co skutkuje ich pękaniem, odpajaniem od podłoża. Naturalne procesy starzenia się zapraw w obecnych czasach zostają zintensyfikowane przez zanieczyszczenie powietrza i kumulację tych zjawisk przez położenie obiektu.

Stan zachowania poszczególnych partii ścian jest zależny od stopnia ekspozycji na bezpośrednie działanie opadów atmosferycznych. Większe ubytki tynku, jego spękania i odspojenia poprzedziło powstanie mikro szczelin, w których woda zamarzając zwiększała swoją objętość, rozsadzała warstwy tynku, rozdzielała go od ceglanego wątku w coraz to większym zakresie.

Kaplica położona w terenie górzystym narażone są na szczególnie intensywne bezpośrednie działanie opadów i wiatrów. ulokowana w bezpośrednim otoczeniu zieleni w bezpośredniej bliskości drzew co sprzyja długotrwałemu utrzymywaniu wysokiej wilgotności jej wnętrza i ma również wpływ na wilgotność zapraw i murów

zewnątrznych. Wokół kaplicy poprowadzona jest betonowa opaska odbojowa, w założeniu mająca chronić mury kaplicy przed wodą opadową. W praktyce opaski odbojowe nie spełniają swej funkcji. Elewacja wykazuje zniszczenia szczególnie w partiach przyziemia. Powierzchnia zapraw spękana, miejscami spęcherzona, zaatakowana przez glony. Nieestetyczne uzupełnienia i łaty zaprawy cementowej. Powierzchnia elewacji zabrudzona, o siatce spękań, miejscowo głębokich, warstwa farby miejscami przetarta do zaprawy. Cała powierzchnia zewnętrznej tylnej ściany budynku złuszcza się na skutek zastosowania niewłaściwej technologii i niskiej jakości materiałów (na całej elewacji).

Polichromia ścienna na frontowej ścianie kaplicy przedstawiająca **Ukrzyżowanie Chrystusa** jest w bardzo złym stanie zachowania. Obecne przedstawienie jest wtórne, na co wskazują śladowo zachowane pozostałości dawnego malowidła. Należy stwierdzić, iż ślady te nie dają możliwości rekonstrukcji pierwotnego przedstawienia. Obecne przedstawienie jest prowizoryczną aranżacją malarską wymagającą korekty i dopracowania. Warstwa malarska położona jest miejscowo z wykorzystaniem szarego tła zaprawy. Znaczne powierzchnie farby zostały wypłukane przez opady atmosferyczne.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - elewacja

Celem zasadniczym prac przy elewacjach kaplic kalwaryjskich jest powstrzymanie postępujących procesów niszczących, szczególnie w partiach ścian już osłabionych, o spękanym i odspojonym od podłoża tynku. W dolnych partiach elewacji należy skuć cementowe zaprawy (do wysokości ok. 1 m) kumulujące wilgoć i po wysuszeniu ścian, zastąpić je systemem tynków renowacyjnych. Po usunięciu starych tynków, dokładnie oczyścić podłoże łącznie z wymianą spoin na gł. ok. 1-2 cm (w razie wystąpienia takiej konieczności). Za podstawowe założenie działań konserwatorskich i renowacyjnych w zakresie estetyki elewacji, uznaje się zachowanie jej oryginalnego charakteru przez oczyszczenie powierzchni, przywrócenie intensywności kolorystyki, usunięcie nieprawidłowych uzupełnień takich jak narzuty i zacierki tynku zniekształcających formę detalu architektonicznego (bazy, głowice kolumn, pilastrów i cokołów). Do prac konserwatorskich nie zaleca się stosowania zbyt silnych tradycyjnych zapraw cementowo-wapiennych, ale zaprawy na bazie wapna trasowego, gotowe mieszanki lub przygotowywane na placu budowy pod nadzorem konserwatorskim lub dostawcy technologii. Wszystkie materiały użyte do renowacji elewacji powinny stanowić kompatybilny system jednego producenta. W zaleceniach konserwatorskich należy podkreślić konieczność stałej kontroli blacharki dachowej, drożności rynien i rur spustowych.

Przy scenie Ukrzyżowania należy podjąć odrębne zabiegi konserwatorskie określone w podpunkcie 4-B. Zadaniem prac przy elewacyjnej scenie Ukrzyżowania będzie utrwalenie polichromii i tynków podkładowych oraz scalenie kolorystyczne rozległych ubytków wraz z korektą stylistyczną.

4-A. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - elewacja

- 1) Wykonanie sond odkrywkowych celem określenia nawarstwień tynków i przebadania pod kątem pierwotnej kolorystyki.
- 2) Usunięcie z elewacji wadliwych estetycznie i technicznie wstawek i rekonstrukcji tynków.
- 3) Określenie miejsc i zakresu występowania spęcherzeń i rozwarstwień tynku.
- 4) Wytypowanie partii tynków zniszczonych, osypujących się, przeznaczonych do skucia.
- 5) Usunięcie zabrudzeń z powierzchni elewacji:
  - metoda hydrodynamiczną, tj. przez zmycie powierzchni gorącą parą wodną pod ciśnieniem przy wspomaganiu odczynnikami chemicznymi.
- 6) Usunięcie przebarwień /zabrudzeń biologicznych takich jak algi, glony/ tynku i kamienia przy użyciu preparatu czyszczącego (np. pasty czyszczącej stosowanej w renowacji)
- 7) Ręczne doczyszczenie / mechaniczne / przebarwień tynku silnie zespolonych z podłożem.
- 8) Oczyszczenie (mechanicznie, szczotką i sprężonym powietrzem) powierzchni przygotowanych pod nowe tynki.
- 9) Wzmocnienie strukturalne zdeintegrowanych starych tynków, poprzez aplikację pędzlem rozcieńzonego preparatu krzemianowego.
- 10) Pogłębienie i poszerzenie większych szczelin i wypełnienie w systemie tynków renowacyjnych.
- 11) W partiach zamkniętych i zasolonych proponuje się skucie tynku do wysokości zasolenia i pozostawienie ścian do wyschnięcia do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy.
- 12) Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
- 13) Większe powierzchniowo ubytki tynku należy uzupełnić w systemie zapraw historycznych.
- 14) Hydrofobizująca impregnacja gruntująca powierzchnie przeznaczone do malowania.
- 15) Do gładkich powierzchni rekonstrukcji malarskich proponuje się użyć farb krzemianowych charakteryzujące się bardzo wysoką dyfuzją lub farb silikato-
wych (krzemianowych).
- 16) Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika.

4-B. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - elewacja frontowa

- Przedstawienia figuralne "Ukrzyżowanie"

- 1) Określenie miejsc i zakresu występowania spęcherzeń i rozwarstwień tynku.
- 2) Oczyszczenie ręczne powierzchni polichromowanych przedstawienia przy użyciu środków powierzchniowo czynnych i pędzli szczecinowych.
- 3) Ręczne doczyszczenie / mechaniczne - skalpelem/ przebarwień polichromii i fałszywej patyny
- 4) Utrwalenie polichromii niskoprocentowym ok. 2,5 – 3 % roztworem żywicy akrylowej na bazie metakrylanu etylu i akrylanu metylu w rozpuszczalnikach organicznych, powszechnie stosowanych w konserwacji zabytków. Zabieg ten należy

połączyć z równoczesną profilaktyczną dezynfekcją przez dodanie środka dezynfekcyjnego

5) W miejscach wskazujących na występowanie wysoleń przewiduje się przeprowadzenie zabiegu odsalania ściany metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska.

6) Zespolenie spęcherzonych i rozwarstwionych miejsc zaprawy z podłożem za pomocą iniekcji roztworów wodnych wysokiej jakości emulsji akrylowych stosowanych do powyższego zabiegu w konserwacji. W przypadku większych objętościowo pęcherzy przewiduje się ich wypełnienie. Zależnie od głębokości i rozległości odspojenia przewidziano:

- rzadką zaprawę z wieloletniego wapna gaszonego i drobnoziarnistego piasku krzemionkowego wzmocnioną dodatkiem żywicy akrylowej

- syntetyczne wapno hydrauliczne, spoiwo do zastrzyków podtynkowych

7) Pogłębienie i poszerzenie większych szczelin i pęknięć zaprawy oraz wypełnienie ich poprzez zakładanie kitów z użyciem zaprawy renowacyjnej.

8) Scalenie kolorystyczne ubytków oryginalnej warstwy malarskiej metodą punktowania przy zastosowaniu suchych pigmentów i niskoprocentowego spoiwa (3,5% - 4% kopolimer akrylowy w metoksydipropanolu).

9) Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika.

Elewacja frontowa kaplicy „Ukrzyżowanie”

2. KAPLICA UKRZYŻOWANIA PANA JEZUSA - OLTARZ

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: ołtarz

Datowanie: poł. XIX w. w.

Autor: NN

Material/ technika: drewno polichromowane, złoczone, obraz –technika olejna, podobrazie płócienne

Wymiary: wys. 700, szer. 355, głęb. 95cm

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Paławskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis: Drewniany ołtarz pokryty jest powłokami malarskim imitującymi marmur w kolorze zielonym i białym. Struktura jest jednokondygnacyjna, flankowana dwiema kolumnami o gładkich marmoryzowanych trzonach i kompozytowych kapitelach. Kolumny posadowione na zdwojonych cokołach. W części centralnej ołtarza znajduje się krucyfiks o wysokich walorach artystycznych. Krzyż drewniany, naturalnej wielkości rzeźba Chrystusa to drewno polichromowane. W tle krucyfiks wspóczesny – XX w.- obraz w techn. olejnej (pochmurne, ciemne niebo). Naczółek przerwany z centralnie umieszczoną rozetą. Aplikacje ornamentalne w formie rocailli. Imitacja złocień wykonana jest folią metalową (szlagmetalem).

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ - ołtarz

Stan zachowania ołtarza należy go określić, jako zły. Niewłaściwie przeprowadzane zabiegi odnawiania ołtarza są rażące nieestetyczne. Struktura ołtarza oraz ich wystrój rzeźbiarsko snycerski został w bardzo dużym stopniu zaatakowany przez owadzie szkodniki drewna. Czynniki niszczące, które przyczyniły się do obecnego złego stanu zachowania ołtarzy można podzielić na kilka kategorii:

A. czynniki mechaniczne - pęknięcia, złamania, nadłamania, zgniecenia, przetarcia

B. czynniki fizyko-chemiczne – osłabienie i rozspojenie połączeń, szczeliny, wypaczenie desek i listew, spękania drewna,

C. czynniki biologiczne - destrukcja drewna spowodowana działalnością owadzich szkodników drewna. Zaatakowane i zniszczone są zarówno elementy snycerskie wykonane z drewna lipowego jak i sama struktura ołtarza wykonana z drewna iglastego.

D. przekształcenia estetyczno plastyczne – przemalowania zniekształcające estetykę i formę rzeźbiarską.

Do zniszczeń typu fizyko-chemicznego należy zaliczyć liczne uszkodzenia obiektu spowodowane warunkami klimatycznymi panującymi w kaplicy. Czynniki te wpływały bezpośrednio na powstawanie zniszczeń warstwy zaprawy kredowo-klejowej takich jak: osłabienie spoiwości, powstanie licznych spęcherzeń o zróżnicowanej powierzchni, spękań. Najgroźniejsze w skutkach dla obecnego stanu zachowania obiektu było niszczące działanie czynników biologicznych, które doprowadziły do bardzo dużych zniszczeń drewna i znaczących zmian jego parametrów

wytrzymałościowych. O stale czynnych drewnojadach świadczą kopczyki mączki drzewnej w miejscach otworów wylotowych.

Ołtarz został w dużym stopniu przekształcony plastycznie poprzez jaskrawe całościowe przemalowanie struktury, zastosowanie imitacji złota (szlagmetal) na wszystkich elementach snycerki. Wymowa artystyczna dobrej jakości, pełnoplastycznej rzeźby Chrystusa na krzyżu została zniekształcona poprzez całościowe jednobarwne przemalowanie.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - ołtarz

Stan zachowania obiektu a szczególnie wystrój rzeźbiarski wymaga podjęcia pełnego zakresu działań konserwatorskich likwidujących przyczyny i skutki zniszczeń oraz przywracających walory estetyczno-artystyczne.

Na obecnym etapie rozpoznania obiektu zakłada się, że w zakresie działań technicznych należy usunąć wszystkie warstwy przemalowań i nieszlachetnych folii metalowych oraz położyć nacisk na dezynfekcję i dezynsekcję obiektu. Zabieg impregnacji winien przywrócić parametry wytrzymałościowe drewna. Działania te połączone winny być z właściwie przeprowadzonymi pracami stolarskimi, rzeźbiarskimi i snycerskimi, w których należy zwrócić uwagę na parametry i właściwości dobranego materiału i profilaktykę jego zabezpieczenia.

Współczesny obraz ołtarzowy proponuje się po zabiegach oczyszczenia pozostawić w ołtarzu lub zastąpić neutralnym tłem dla krucyfiksu (do decyzji komisji konserwatorskiej).

Celem nadrzędnym jest przywrócenie możliwie autorskiego charakteru ołtarza poprzez usunięcie nawarstwień polichromii i powrót do oryginalnej kolorystyki rzeźb i retabulum. Partie złocen zostaną wykonane w tradycyjnej technice na pulment z zastosowaniem szlachetnych złotych i srebrnej folii.

Zakłada się opracowanie estetyczne antepedium z nadaniem mu odpowiedniej stylistyki adekwatnej do ołtarza.

4-A . PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - ołtarz

Rzeźba i retabulum

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed konserwacją /wykonywana będzie na wszystkich etapach prac/.
2. Wstępne oczyszczenie elementów ołtarza od lica i odwrocia z lotnych nawarstwień kurzu, brudu oraz z pajęczyn.
3. Rozmontowanie elementów ołtarza: wystroju rzeźbiarskiego, snycerskiego, obrazu. Częściowy demontaż retabulum na maksymalnie duże partie umożliwiające swobodny dostęp do odwrocia i przeprowadzenie impregnacji drewna osłabionego strukturalnie przez niszczące czynniki biologiczne.
4. Przeniesienie /przewiezienie/ zdemontowanych i odpowiednio zabezpieczonych elementów obiektu do pracowni konserwatorskiej.
5. Przeprowadzenie dokładnych badań odkrywkowych i laboratoryjnych (obligatoryjnie w przypadku rzeźby Chrystusa) celem pełnego rozpoznania obiektu, ustalenia oryginalnej kolorystyki, stanu zachowania i zakresu występowania poszczególnych warstw.
6. Usunięcie wtórnych nawarstwień retabulum i rzeźby metodą i środkami wybranymi na podstawie przeprowadzonych prób zapewniających bezpieczeństwo oryginału

i skuteczność działania. Wstępnie zakłada się stosowanie metody chemiczno – mechanicznej.

7. Odślonięcie chronologicznie najwcześniejszej zachowanej i najcenniejszej artystycznie warstwy malarskiej figury Chrystusa Ukrzyżowanego.
8. Usunięcie wtórnych gwoździ czy innych zbędnych i skorodowanych elementów metalowych mających niszczący wpływ na stan zachowania obiektu.
9. Impregnacja elementów drewnianych (rzeźby, snycerki, retabulum) o osłabionej strukturze drewna i nieodpowiedniej wytrzymałości mechanicznej spowodowanej niszczącym działaniem czynnika biologicznego metodą:
  - zanurzenia w kąpeli
  - metodą wielokrotnego powlekania odwrocia

Użyte zostaną roztwory żywicy polimetakrylanu butylu o stopniowo zwiększanej procentowości (10%, 15%, 20%) w toluenie i ksylenie (1:1) celem wprowadzenia środka impregnującego do jak najgłębszych warstw drewna. Zabieg przeprowadzony w obecności benzyny lakowej celem spowolnienia odparowywania rozpuszczalnika i niekorzystnemu procesowi migracji żywicy.

10. Dezynfekcja i dezynsekcja drewna zostanie wykonana równocześnie z zabiegiem impregnacji z dodatkiem 3% parachlorometakrezolu. Połączenie zabiegów zapewni lepszą penetrację, skuteczniejsze i bardziej równomierne osadzanie trucizny w drewnie. Do elementów nie poddawanych impregnacji celem zniszczenia żywotności owadzich szkodników drewna jak i ze względu na profilaktykę działania zostanie użyty środek o odpowiednio wysokiej skuteczności działania.
11. Wykonanie prac stolarskich celem likwidacji spękań, rozspojień, wypaczeń i uskoków drewna z użyciem wieloletnio sezonowanego drewna o odpowiednich parametrach wytrzymałościowych.
12. Wykonanie koniecznych rekonstrukcji rzeźbiarskich i snycerskich przy użyciu odpowiedniego dobranego gatunkowo, suchego drewna i profilaktyczne zabezpieczenie go przed drewnojadami.
13. Drobniejsze ubytki drewna proponuje się uzupełnić modyfikowaną masą drewnopodobną na bazie żywicy epoksydowej o parametrach zbliżonych do parametrów drewna.
14. Podklejenie spękań i spęcherzeń zaprawy kredowo – klejowej rzeźby i snycerki przy użyciu roztworów dyspersji żywicy akrylowej w emulsji wodnej.
15. Położenie zaprawy kredowo-klejowej w miejscach jej ubytków lub na elementach zrekonstruowanych i opracowanie jej powierzchni przy użyciu materiałów ściernych o zróżnicowanej granulacji korundu.
16. Założenie nowych pulmentów odpowiednio dobranych kolorystycznie w miejscach przewidzianych do uzupełnień bądź rekonstrukcji złocień i srebrzeń.
17. Złocenie i srebrzenie przez użycie odpowiednio dobranych kolorystycznie folii szlachetnych z podziałem na partie polerowane i matowe.
18. Zabezpieczenie powierzchni srebrzonych przed oksydacją przez położenie laserunków.
19. Zabezpieczenie kitów w partiach karnacji rzeźby werniksem retuszera.

20. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej rzeźby techniką tradycyjną przy użyciu odpowiednich farb olejnych powszechnie stosowanych w konserwacji zabytków.
21. Scalenie kolorystyczne / rekonstrukcje malarskie/ warstwy malarskiej retabulum na podstawie zachowanych śladów polichromii struktury ołtarza w sposób naśladowczy do oryginału.
22. Założenie werniksu końcowego o dobranym stopniu połysku na polichromowanych partiach retabulum i rzeźby.
23. Montaż ołtarza.
24. Opracowanie zaleceń dla użytkownika.

4-B . PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – obraz.

1. Demontaż obrazu z ołtarza.
2. Oczyszczenie lica i odwrócić z kurzu i brudu przy pomocy pędzli szczecinowych.
3. Oczyszczenie lica warstwy zabrudzeń przy użyciu tamponów waty zwilżonych terpentyną.
4. Dezynfekcja i dezynsekcja krosna malarskiego.
5. Werniksowanie obrazu.
6. Osadzenie obrazu w retabulum.

3. KAPLICA UKRZYŻOWANIA PANA JEZUSA - POLICHROMIA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: polichromia ścienna

Datowanie: XX w.

Autor: NN

Material/ technika: techn. mieszana, kazeina, akryl, emulsja

Wymiary: 234 m²

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Klasztor Znalezienia Krzyża Świętego Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis: Polichromia wnętrza pseudobarokowa, dostosowana do podziałów architektonicznych ścian i sklepienia. W większości przemalowana po formie, zachowująca pierwotną ornamentykę w sposób schematyczny i uproszczony. W polu głównym sklepienia przedstawienie Jezusa jako Dobrego Pasterza. Kolorystyka ostra, przesadne kontrasty barwne.

Powierzchnia polichromii zabrudzona. W partiach przyposadzkowych widoczne nierówno założone zaprawy, miejscowo odspojone od podłoża. Zaprawy cementowe powodują kapilarne podciąganie wilgoci.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ - polichromia

Należy przypuszczać, iż dawna oryginalna polichromia została całkowicie usunięta na co wskazują gładkie (wcześniej odczyszczane) powierzchnie sklepienia i wyższych partii ścian. Stan zachowania polichromii w tych partiach jest relatywnie dobry, wymagający bieżących prac pielęgnacyjnych, szczególnie odczyszczenia /odkurzenia, miejscowo wishowania.

Część dolnych partii ścian z cementową zaprawą jest spęcherzona na skutek kumulacji wilgoci. W trakcie ostatnich prac remontowych została zastosowana błędna technologia; użycie silnych – twardych i sztywnych - cementowych zapraw prowadzi do zniszczeń na styku z dawnymi zaprawami wapiennymi. W kaplicy widoczny jest zakres wymienionych zapraw w formie poziomej falistej ciemnej linii do której podchodziła wilgoć. W zaleceniach konserwatorskich należy podkreślić stałą kontrolę blacharki dachowej, drożności rynien i rur spustowych jak też sposobu odprowadzania wody opadowej na zewnątrz kaplicy.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - polichromia

Należy poszerzyć badania nawarstwień polichromii w wyższych partiach ścian po postawieniu rusztowań. Istniejące polichromie zakłada się oczyścić powierzchniowo. Dolne przyposadzkowe cementowe partie zaprawy należy usunąć i pozostawić ściany do wyschnięcia do czasu wykonania prac hydro-izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy. Pęknięcia tynku należy wyżyłować, podkleić wykonując iniekcje w partiach odspojień. Uzupełnienia zapraw w wyższych partiach ścian zakłada się wykonać w systemie tynków renowacyjnych.

Całość powierzchni polichromowanej wymaga oczyszczenia. Po zabiegach technicznych należy wykonać retusze i korekty barwne.

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - polichromia

1. Wykonanie sond odkrywkowych celem pełnego rozpoznania obiektu i określenia pierwotnej kolorystyki.
2. Mechaniczne usunięcie wtórnych niewłaściwych technologicznie, cementowych zapraw z partii przyziemia do wysokości zasolenia i pozostawienie ścian do wyschnięcia do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach kaplicy.
3. Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
4. Wstępne oczyszczenie powierzchni polichromii z kurzu, pajęczyn przez omiecenie miękkimi pędzlami włosowymi.
5. Zespoleńie spęcherzonych i rozwarstwionych miejsc zaprawy z podłożem za pomocą iniekcji roztworów wodnych emulsji akrylowej powszechnie stosowana w konserwacji do tego zabiegu lub alternatywnie
- rzadka zaprawa z wieloletniego wapna gaszonego i drobnoziarnistego piasku krzemionkowego wzmocniona niewielkim dodatkiem emulsji akrylowej.
6. Uzupełnienie ubytków zapraw w systemie tynków renowacyjnych.
7. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej metodą naśladowczą do otoczenia.
8. Rekonstrukcja kolorystyczna większych, monochromatycznych partii ścian przy użyciu farb silikatowych - wysoce paroprzepuszczalnych
9. Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika.

4. KAPLICA DOMEK MATKI BOŻEJ – ELEWACJA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: elewacja

Datowanie: 1874 r.

Autor: NN

Material/ technika: techn. mieszana, kazeina, akryl, emulsja

Wymiary: dł. 9,5 m, szer. 7,52 m, wys. 9,5

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Klasztor Znalezienia Krzyża Świętego Zakonu Braci Mniejszych Konwentalnych Franciszkanów)

Opis: Kaplica „Domek Matki Bożej” została wybudowana w 1874 r.

Jest to budowla jednoprzestrzenna, murowana z cegły nakryta dachem siodłowym z ośmioboczną cebulastą kopułką. Ściany na cokole, o zaokrąglonych narożach, ujęte toskańskimi zdwojonymi pilastrami podtrzymującymi belkowanie z wydatnym gzymsem podokapowym. Elewacja frontowa (płn) jednoosiowa, z półkoliście zamkniętym otworem wejściowym na osi, flankowanym parą toskańskich półkolumn, wspierających balkonik (galeryjkę) o ażurowej, kutej balustradzie. Elewacja zwieńczona trójkątnym szczytem rozczłonkowanym pilasterkami, z prostokątną płyciłą na osi mieszczącą monogram Matki Bożej. Nad balkonem szeroka półkolista archiwolta. Elewacja wschodnia trójosiowa z półkoliście zamkniętym otworem na osi i parą podwójnych okien.

Elewacja zachodnia jednoosiowa z dwoma półkoliście zamkniętymi oknami na osi, bez przepruć, zwieńczona trójkątnym szczytem z kwadratową płyciłą, zamkniętą łukiem odcinkowym.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ – elewacja

Główne przyczyny zniszczeń elewacji to czynniki atmosferyczne. Naturalne procesy starzenia się zapraw w obecnych czasach zostają przyspieszone przez intensywne, bezpośrednie działanie opadów i wiatrów.

Stan zachowania poszczególnych partii ścian jest zależny od stopnia ekspozycji na frontalne działanie opadów atmosferycznych. Większe ubytki tynku, spękania i odspojenia są wynikiem, między innymi zamarzającej wody, która zwiększając swoją objętość, rozsadała warstwy tynku, odspajała go od ceglanego wątku w coraz to większym zakresie.

Zniszczenia fizyko-chemiczne szczególnie widoczne są w partiach przekształceń plastycznych dokonanych przez niewłaściwe technologicznie narzuty i zacierki tynku / cementowe lub z nadmiarem cementu / zniekształcających formę detalu architektonicznego (bazy, głowice kolumn, pilastrów i cokołów). W miejscach tych

tynki wykazują brak wytrzymałości mechanicznej, osłabienie spójności, kruszenie się, rozwarstwianie i miejscowo samoczynne osypywanie.

Wtórne nawarstwienia (szlichty i zacierki) są również niewłaściwie dobrane kolorystycznie. Na powierzchni pilastrów (szczególnie przy krawędziach) występują rozległe powierzchniowo, wzdłużne pęknięcia tynku.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - elewacja

Za podstawowe założenie działań konserwatorskich i renowacyjnych w zakresie estetyki elewacji, uznaje się zachowanie jej oryginalnego charakteru przez oczyszczenie powierzchni, przywrócenie intensywności kolorystyki, usunięcie przekształceń plastycznych takich jak narzuty i zacierki tynku zniekształcających formę detalu architektonicznego (bazy, głowice kolumn, pilastrów i cokołów).

Głównym zadaniem zabiegów technicznych jest powstrzymanie czynników niszczących i usunięcie /ograniczenie/ ich skutków. Zabiegi te poprawią stan techniczny elewacji, pozwolą na wzmocnienie strukturalne osłabionych tynków, wykonanie koniecznych rekonstrukcji. Należy położyć nacisk na profilaktykę, która w szczególności winna objąć systemy odwadniające (kontrola stanu barier przeciw wilgotnościowych oraz kontrola stanu obróbek blacharskich: rynien, rur spustowych, okapów i parapetów).

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - elewacja

- 1) Wykonanie sond odkrywkowych po uzyskaniu dostępu z rusztowania, celem określenia nawarstwień tynków i przebadania pod kątem pierwotnej kolorystyki.
- 2) Usunięcie z elewacji wadliwych estetycznie i technicznie wstawek i rekonstrukcji tynków.
- 3) Określenie miejsc i zakresu występowania spęcherzeń i rozwarstwień tynku.
- 4) Wytypowanie partii tynków zniszczonych, osypujących się, przeznaczonych do skucia.
- 5) Usunięcie zabrudzeń z powierzchni elewacji:
  - metoda hydrodynamiczną, tj. przez zmycie powierzchni gorącą parą wodną pod ciśnieniem przy wspomaganie czynnikami chemicznymi.
- 6) Usunięcie przebarwień /zabrudzeń biologicznych takich jak algi glony/ tynku i kamienia przy użyciu preparatu czyszczącego (np. pasty czyszczącej)
- 7) Ręczne doczyszczenie / mechaniczne / przebarwień tynku silnie zespolonych z podłożem.
- 8) Pogłębienie i poszerzenie większych szczelin – pęknięć tynków.

- 9) W partiach zamkniętych i zasolonych proponuje się skucie tynku do wysokości zasolenia i pozostawienie ścian do wyschnięcia do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy.
- 10) Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
- 11) Oczyszczenie (mechanicznie, szczotką i sprężonym powietrzem) powierzchni przygotowanych pod nowe tynki.
- 12) Impregnacja strukturalna osłabionych partii tynku preparatem krzemianowym lub środkiem impregnującym opartym na bazie estrów etylowych kwasu krzemowego.
- 13) Pogłębienie i poszerzenie większych szczelin i wypełnienie w systemie tynków renowacyjnych.
- 14) Większe powierzchniowo ubytki tynku w wyższych partiach ścian należy uzupełnić w systemie zapraw historycznych.
- 15) Hydrofobizująca impregnacja gruntująca powierzchnie przeznaczone do malowania.
- 16) Do gładkich powierzchni rekonstrukcji malarskich proponuje się użyć farb krzemianowych charakteryzujące się bardzo wysoką dyfuzją lub farb silikatowych (krzemiankowe).

5. KAPLICA - DOMEK MATKI BOŻEJ - OLTARZ

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: ołtarz

Datowanie: poł. XIX w. w.

Autor: NN

Material/ technika: drewno polichromowane, złocone, obraz –XX w. technika olejna, podobrazie płócienne

Wymiary: ołtarz dwustrefowy wys. 580, szer. 460, głęb. 95cm

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis: Ołtarz w Domku Matki Bożej architektoniczny dwuczęściowy, typowy pielgrzymkowy, przewidziany do obchodzenia na kolanach. Część przednią stanowi skrzynia z mensą i małą predellą, flankowana od tyłu dwoma kolumnami o marmoryzowanych trzonach i korynckich kapitelach połączonych płyciną umieszczoną za tylną ścianą skrzyni mensy. Nad nią predella ozdobiona owalem z motywem ornamentalnym.

Druga przyścienna część ołtarza ma strukturę jednokondygnacyjną. Na zdwojonych cokółkach posadowione są kolumny o gładkich marmoryzowanych trzonach i korynckich kapitelach. W partii środkowej ołtarza obraz „Zwiastowanie śmierci NMP”. W zwieńczeniu tondo ze złoconym reliefowym monogramem maryjnym na białym tle. Nad zwieńczeniem pełnoplastyczna uskrzydłona główka aniołka i motywy rocaille. Całość przemalowana olejno w kolorze brązowym, trzony kolumn jasno-szare, marmoryzowane. Ornamenty złocone folią metalową (imitacja złota).

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ - ołtarz

Czynniki niszczące, które przyczyniły się do obecnego złego stanu zachowania można podzielić na kilka kategorii:

A. Przekształcenia estetyczno- plastyczne – przemalowania zniekształcające estetykę ołtarza.

B. Czynniki fizyko-chemiczne – osłabienie i rozspojenie łączy, głębokie pęknięcia i drobne szczeliny drewna,

C. Czynniki biologiczne - destrukcja drewna spowodowana działalnością owadów szkodników drewna, osłabienie jego struktury i wytrzymałości mechanicznej,

D. Czynniki mechaniczne - pęknięcia, nadłamania, zgniecenia, przetarcia

Stan zachowania ołtarza należy określić, jako zły. Wszystkie typy zniszczeń są wyraźnie widoczne. **Przekształcenia plastyczne** objęły całą powierzchnię retabulum pokrywając ją przemalowaniami grubą powłoką farb olejnych. W większości tworzą one prostą, monochromatyczną imitację słoików drewna – mazerunek.

Powierzchnia elementów snycerskich pokryta jest bądź metalową folią imitującą złoto, bądź farbą, tzw. brązą. Do zniszczeń typu **fizyko-chemicznego** należy zaliczyć liczne uszkodzenia obiektu spowodowane warunkami klimatycznymi. Czynniki te

wpływały bezpośrednio na powstawanie zniszczeń warstwy zaprawy kredowo-klejowej takich jak: osłabienie spoiwości, powstanie licznych spęcherzeń o zróżnicowanej powierzchni, spękań, wykruszeń i rozległych ubytków.

Niszczące działanie **czynników biologicznych** doprowadziły do dużych zniszczeń struktury drewna i znaczących zmian jego parametrów wytrzymałościowych. Struktura ołtarza oraz ich wystrój rzeźbiarsko snycerski jest zaatakowany owadziemi szkodnikami drewna. Czynnikiem ten w połączeniu ze niesprzyjającymi warunkami atmosferycznymi kaplicy doprowadził do uszkodzeń i osłabienia wszystkich warstw obiektu; drewna, zaprawy, powłok malarskich, złocień. Charakterystyczne są zniszczenia warstwy zaprawy kredowo-klejowej: osłabienie spoiwości, powstanie licznych spęcherzeń o zróżnicowanej powierzchni, spękań i rozległych ubytków. O stale czynnych drewnojadach świadczą kopczyki mączki drzewnej w miejscach otworów wylotowych.

Zniszczenia typu **mechanicznego** widoczne są poprzez miejscowe wgniecenia powierzchni, uszkodzenia spowodowane użyciem gwoździ i wkrętów. Występują także ubytki elementów snycerskich.

Współczesny obraz ołtarzowy, malowany w technice olejnej na podobrazu płóciennym ma zabrudzoną powierzchnię.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE – ołtarz

Po wstępnym rozpoznaniu obiektu zakłada się, że przeprowadzone prace konserwatorskie usuną i powstrzymają zagrożenia powodujące niszczenie obiektu a także przywrócą jego estetykę. Na wstępie usunięte zostaną szkodliwe uzupełnienia i nawarstwienia oraz przeprowadzony zostanie zabieg impregnacji wzmacniającej uszkodzoną strukturę drewna (połączony z dezynfekcją i dezynsekcją).

Celem nadrzędnym jest przywrócenie możliwie autorskiego charakteru dzieła poprzez usunięcie nawarstwień polichromii i powrót do oryginalnej kolorystyki. Partie złocień zostaną wykonane w tradycyjnej technice na pulment foliami szlachetnymi.

Działania te połączone winny być z właściwie przeprowadzonymi pracami stolarskimi i snycerskimi, w których należy zwrócić uwagę na parametry i właściwości dobranego materiału i profilaktykę jego zabezpieczenia.

4 -A. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - ołtarz

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed konserwacją /wykonywana będzie na wszystkich etapach prac/.
2. Wstępne oczyszczenie elementów ołtarza od lica i odwrocia z lotnych nawarstwień kurzu, brudu.
3. Rozmontowanie elementów ołtarza: wystroju snycerskiego, obrazu oraz częściowy demontaż retabulum na maksymalnie duże partie umożliwiające przeprowadzenie impregnacji osłabionego drewna.

4. Przeniesienie /przewiezienie/ zdemontowanych i odpowiednio zabezpieczonych elementów obiektu do pracowni konserwatorskiej.
5. Przeprowadzenie dokładnych badań odkrywkowych celem pełnego rozpoznania obiektu, ustalenia oryginalnej kolorystyki.
6. Usunięcie wtórnych nawarstwień retabulum i snycerki metodą i środkami wybranymi na podstawie przeprowadzonych prób. Wstępnie zakłada się stosowanie metody chemiczno – mechanicznej.
7. Usunięcie wtórnych gwoździ czy innych zbędnych i skorodowanych elementów metalowych mających niszczący wpływ na stan zachowania obiektu.
8. Impregnacja elementów drewnianych (snycerki, retabulum, główki aniołka) o osłabionej strukturze drewna i nieodpowiedniej wytrzymałości mechanicznej, metodą zanurzenia w kąpeli i wielokrotnego powlekania odwrocia.

Użyte zostaną roztwory żywicy polimetakrylanu butylu o stopniowo zwiększanej procentowości (10%, 15%, 20%) w toluenie i ksylenie (1:1) celem wprowadzenia środka impregnującego do jak najgłębszych warstw drewna. Zabieg przeprowadzony w obecności benzyny lakowej celem spowolnienia odparowywania rozpuszczalnika i niekorzystnemu procesowi migracji żywicy.

9. Dezynfekcja i dezynsekcja drewna zostanie wykonana równocześnie z zabiegiem impregnacji z dodatkiem 3% parachlorometakrezolu. Połączenie zabiegów zapewni lepszą penetrację, skuteczniejsze i bardziej równomierne osadzanie trucizny w drewnie. Do elementów nie poddawanych impregnacji celem zniszczenia żywotności owadów szkodników drewna jak i ze względu na profilaktykę działania zostanie użyty środek o odpowiednio wysokiej skuteczności działania.
10. Wykonanie prac stolarskich celem likwidacji spękań, rozspojień, wypaczeń i uskoków drewna z użyciem wieloletnio sezonowanego drewna odpowiednich parametrach wytrzymałościowych.
11. Podklejenie spękań i spęcherzeń zaprawy kredowo – klejowej snycerki przy użyciu roztworów dyspersji żywicy akrylowej w emulsji wodnej.
12. Wykonanie koniecznych rekonstrukcji snycerskich przy użyciu odpowiedniego dobranego gatunkowo, suchego drewna i profilaktyczne zabezpieczenie go przed drewnojadami. Drobniejsze ubytki drewna proponuje się uzupełnić masą drewnopodobną na bazie modyfikowanej żywicy epoksydowej o parametrach zbliżonych do parametrów drewna.
13. Położenie zaprawy kredowo-klejowej w miejscach jej ubytków lub na elementach zrekonstruowanych i opracowanie jej powierzchni przy użyciu materiałów ściernych o zróżnicowanej granulacji korundu.

14. Założenie nowych pulmentów odpowiednio dobranych kolorystycznie w miejscach przewidzianych do uzupełnień bądź rekonstrukcji złocień i srebrzeń.
15. Złocenie i srebrzenie przez użycie odpowiednio dobranych kolorystycznie folii szlachetnych z podziałem na partie polerowane i matowe.
16. Zabezpieczenie powierzchni srebrzonych przed oksydacją przez położenie laserunków.
17. Zabezpieczenie kitów w partiach karnacji rzeźby werniksem retuszerskim.
18. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej rzeźby techniką tradycyjną przy użyciu odpowiednich konserwatorskich farb olejnych / olejno-żywicznych. Scalenie kolorystyczne (ew. rekonstrukcje) warstwy malarskiej retabulum na podstawie zachowanych śladów pierwotnej warstwy malarskiej ołtarza w sposób naśladowczy do oryginału.
19. Założenie werniksu końcowego o dobranym stopniu połysku na polichromowanych partiach retabulum.
20. Montaż ołtarza.
21. Opracowanie zaleceń dla użytkownika.

4-B. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – obraz.

1. Demontaż obrazu z ołtarza.
2. Oczyszczenie lica i odwrocie z kurzu i brudu przy pomocy pędzli szczecinowych.
3. Oczyszczenie lica warstwy zabrudzeń przy użyciu tamponów waty zwilżonych terpentyną.
4. Scalenie drobnych ubytków warstwy malarskiej naśladowczo do oryginału.
5. Dezynfekcja i dezynsekcja krosna malarskiego.
6. Werniksowanie obrazu.
7. Osadzenie obrazu w retabulum.

6. KAPLICA: DOMEK MATKI BOŻEJ – POLICHROMIA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: polichromia ścienna

Datowanie: koniec XX w.

Autor: NN

Material/ technika: techn. mieszana,

Wymiary wnętrza: dług. 672, szer. 477 wys. 570cm

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Klasztor Znalezienia Krzyża Świętego Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis: Polichromia wnętrza z końca XX w., pseudobarokowa, niskiej jakości artystycznej. Namalowana z prawdopodobnym powtórzeniem i wykorzystaniem form wcześniejszej dekoracji malarskiej, jednak z dużym schematycznym uproszczeniem. W polu głównym sklepienia wielopostaciowa scena putt unoszących koronę Maryi. Scena w szerokim malarskim obramieniu wykorzystującym motyw rozety i płasko, konturowo na malowanych aniołków. Ściany boczne jednobarwne, białe.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ - polichromia

Należy przypuszczać, iż dawna oryginalna polichromia została całkowicie usunięta z powierzchni sklepienia i ścian. Cała powierzchnia wnętrza – ścian i sklepienia – jest zabrudzona (kurz, pajęczyny, owady). Stan zachowania istniejącego malowidła jest relatywnie dobry, wymagający miejscowej interwencji konserwatorskiej w partii łuszczącej się warstwy farby.

Polichromia sklepienia podobnie jak pozostałe gładkie partie ścian wymagają bieżących prac pielęgnacyjnych, szczególnie odczyszczenia /odkurzenia, miejscowo wiszowania.

Część dolnych partii ścian z cementową zaprawą jest spęcherzona na skutek kumulacji wilgoci. W trakcie ostatnich prac remontowych została zastosowana błędna technologia; użycie silnych – twardych i sztywnych - cementowych zapraw wskazujących na kapilarne podciąganie wilgoci. W zaleceniach konserwatorskich należy podkreślić stałą kontrolę blacharki dachowej, drożność rynien i rur spustowych jak też sposobu odprowadzania wody opadowej na zewnątrz kaplicy.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - polichromia

Zakłada się uzupełnienie rozpoznania konserwatorskiego, po postawieniu rusztowań, w obrębie malowidła. Łuszczące się partie warstwy polichromii zakłada się podkleić, uzupełnić ubytki i scalić kolorystycznie. Pozostałe ściany należy oczyścić powierzchniowo. Dolne przyposadzkowe, cementowe partie zaprawy zostaną usunięte

a partie muru pozostaną odsłonięte do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy.

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - polichromia

1. Wykonanie sond odkrywkowych celem pełnego rozpoznania obiektu i określenia pierwotnej kolorystyki.
2. Mechaniczne usunięcie wtórnych, niewłaściwych technologicznie cementowych zapraw z partii przy posadzkowych do wysokości zasolenia i pozostawienie ścian do wyschnięcia do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy.
3. Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
4. Wstępne oczyszczenie powierzchni polichromii z kurzu, pajęczyn przez omiecenie miękkimi pędzlami włosowymi.
5. Zabezpieczenie powierzchniowe ścierających się i łuszczących partii polichromii niskoprocentowym roztworem żywicy akrylowej na bazie metakrylanu metylowego w etanolu (3 %). Zabieg ten należy połączyć z równoczesną profilaktyczną dezynfekcją. Nanoszenie roztworu pędzlem lub przez rozpylenie.
6. Zespolecie spęcherzonych i rozwarstwionych miejsc zaprawy z podłożem za pomocą iniekcji roztworów wodnych emulsji akrylowej powszechnie stosowanej tego zabiegu w konserwacji lub alternatywnie zastosowanie syntetycznego wapna hydraulicznego.
7. Uzupełnienie ubytków zapraw w wyższych partiach ścian w systemie tynków renowacyjnych.
8. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej metodą naśladowczą do uzupełnianych fragmentów.
9. Rekonstrukcja kolorystyczna większych, monochromatycznych partii ścian przy użyciu farb silikatowych, wysoce paroprzepuszczalnych
10. Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika..

7. KAPLICA GROBU MATKI BOŻEJ – ELEWACJA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: elewacja kaplicy

Datowanie: 1825 r.

Autor: NN

Material/ technika: zaprawa cementowo-wapienna

Wymiary: dł.13,9 m, szer.11 m, wys.8 m

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis: Kaplica **Grobu Matki Bożej** wybudowana w 1825 r. nad rzeką Wiar (*Cedron*) na wzgórzu zwanym Górą Oliwną. Rozległy korpus budowli wznosi się na rzucie równoramiennego krzyża. Od strony północnej występuje węższe prezbiterium zakończone półkoliście. Elewacja frontowa (południowa) jednoosiowa, z prostokątnym zamkniętym otworem wejściowym na osi, ponad nim balkonik (galeryjkę) o ażurowej, kutej balustradzie. Elewacja zwieńczona trójkątnym szczytem. Kaplica nakryta jest dachem dwupołaciowym i zwieńczona wieżyczką, wraz z sygnaturką. Od strony północno-wschodniej domurowana jest zakrystia. Do wnętrza kaplicy prowadzi czworo drzwi, troje bezpośrednio do nawy głównej, czwarte poprzez „zakrystię” niewielkie przejście skąd prowadzą schody na chór. Nad wejściem głównym zawieszony jest balkon z galeryjką. Powyżej, nad gzymsem, występuje tympanon z rozetami. Wnętrze kaplicy oświetlone jest trzema półkolistymi, a prezbiterium dwoma oknami i jednym okrągłym. Prezbiterium od nawy głównej oddzielone jest metalowo-drewnianą kratą. Posadzka wykonana jest z czarnych i białych kamiennych płytek.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ – elewacja

Główne przyczyny zniszczeń elewacji to czynniki atmosferyczne. Naturalne procesy starzenia się zapraw przyspieszane są przez stopień zanieczyszczenia powietrza i przez położenie obiektu. Kaplica narażona jest na intensywne działanie opadów i wiatrów i to w zależności od stopnia ekspozycji na bezpośrednie ich działanie, zróżnicowany jest stan zachowania poszczególnych partii ścian. Istotne znaczenie ma oddziaływanie niskiej temperatury, powodującej zamarzanie wody w mikropęknięciach zaprawy, co skutkuje postępującym rozwarstwieniem tynku i oddzielaniem od cegły.

Zniszczenia fizyko-chemiczne szczególnie widoczne są w partiach przekształceń plastycznych dokonanych przez niewłaściwie technologicznie narzuty i cementowe zacierki tynku, zniekształcające formę detalu architektonicznego kaplicy. W miejscach tych tynki wykazują brak wytrzymałości mechanicznej, osłabienie spistości, kruszenie się, rozwarstwianie i miejscowo samoczynne osypywanie. Wtórne nawarstwienia takie jak szlichty i zacierki są również niewłaściwie dobrane kolorystycznie.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - elewacja

Za podstawowe założenie działań konserwatorskich i renowacyjnych w zakresie estetyki elewacji, uznaje się zachowanie jej oryginalnego charakteru przez

oczyszczenie powierzchni, przywrócenie intensywności kolorystyki, usunięcie przekształceń plastycznych takich jak narzuty i zacierki tynku zniekształcających formę detalu architektonicznego (bazy, głowice kolumn, pilastrów i cokołów).

Głównym zadaniem zabiegów technicznych jest powstrzymanie czynników niszczących i usunięcie lub ograniczenie ich skutków. Zabiegi te poprawią stan techniczny elewacji, pozwolą na wzmocnienie strukturalne osłabionych tynków, wykonanie koniecznych rekonstrukcji. Należy położyć nacisk na profilaktykę, która w szczególności winna objąć systemy odwadniające (kontrola stanu barier przeciw wilgotnościowych oraz kontrola stanu obróbek blacharskich: rynien, rur spustowych, okapów i parapetów).

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - elewacja

- 1) Po postawieniu rusztowań, wykonanie sond odkrywkowych w wyższych partiach ścian, celem określenia nawarstwień tynków i przebadania pod kątem pierwotnej kolorystyki.
- 2) Określenie miejsc i zakresu występowania spęcherzeń i rozwarstwień tynku.
- 3) Wytypowanie partii tynków zniszczonych, osypujących się, przeznaczonych do skucia.
- 4) Mechaniczne usunięcie wtórnych, niewłaściwych technologicznie cementowych zapraw z partii przy przyziemia do wysokości zasolenia i pozostawienie ścian do wyschnięcia do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy.
- 5) Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
- 6) Usunięcie zabrudzeń z powierzchni elewacji:
  - metoda hydrodynamiczną, tj. przez zmycie powierzchni gorącą parą wodną pod ciśnieniem przy wspomaganie czynnikami chemicznymi.
- 7) Usunięcie przebarwień, zabrudzeń biologicznych takich jak algi, glony tynku i kamienia przy użyciu preparatu czyszczącego (np. pasty czyszczącej).
- 8) Ręczne doczyszczenie / mechaniczne / przebarwień tynku silnie zespolonych z podłożem.
- 9) Pogłębienie i poszerzenie większych szczelin – pęknięć tynków.
- 10) Oczyszczenie (mechanicznie, szczotką i sprężonym powietrzem) powierzchni przygotowanych pod nowe tynki.
- 11) Impregnacja strukturalna osłabionych partii tynku. Wzmocnienie strukturalne aplikację pędzlem rozcieńczonego preparatu krzemianowego.
- 12) Pogłębienie i poszerzenie większych szczelin i wypełnienie w systemie tynków renowacyjnych.
- 13) Większe powierzchniowo ubytki tynku w wyższych partiach ścian uzupełnione zostaną w systemie zapraw historycznych.
- 14) Wykonanie hydrofobizującej impregnacji gruntującej powierzchnie przeznaczone do malowania przy użyciu roztworów krzemianowych lub siloksanowych.
- 15) Do gładkich powierzchni rekonstrukcji malarskich proponuje się użyć farb krzemianowych charakteryzujące się bardzo wysoką dyfuzją lub farb silikatowych .

8. KAPLICA GROBU MATKI BOŻEJ - OLTARZ

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: ołtarz

Datowanie: poł. XIX w.

Autor: NN

Material/ technika: drewno polichromowane, złocone, obraz –XX w. technika olejna, podobrazie płócienne

Wymiary: ołtarz wys. 600, szer. 400, głęb. 110cm

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Paławskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Zakon Braci Mniejszych Konwentalnych Franciszkanów)

Opis: Naprzeciw wejścia w półkolistej absydzie kaplicy znajduje się drewniany, polichromowany ołtarz. Mensa ołtarzowa stoi osobno bez antepedium i tworzy katakumbowe locum dla ustawienia na niej trumny z figurką zaśniętej Matki Bożej.

Struktura jest jednokondygnacyjna, flankowana wysuniętymi dwiema oryginalnymi kolumnami o rzeźbionych trzonach z głębokim reliefem z motywem postaci aniołków wśród roślinnego ornamentu. Kolumny posadowione na zdwojonych cokołach, zwieńczone kompozytowymi kapitelami. W części centralnej ołtarza z profilowaną ramą brak obrazu. Naczółek o wolutowych spływach przerwany z centralnie umieszczoną witrażową rozetą. Aplikacje ornamentalne w formie rocailli. Imitacja złocień folią metalową.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ - ołtarz

Czynniki niszczące, które przyczyniły się do obecnego złego stanu zachowania *można* podzielić na kilka typów:

A. Przekształcenia estetyczno plastyczne – przemalowania zniekształcające estetykę ołtarza

B. czynniki fizyko-chemiczne – osłabienie i rozspojenie łączy, głębokie pęknięcia i drobne szczeliny drewna,

C. czynniki biologiczne - destrukcja drewna spowodowana działalnością owadów szkodników drewna, osłabienie jego struktury i wytrzymałości mechanicznej,

D. czynniki mechaniczne - pęknięcia, nadłamania, zgniecenia, przetarcia

Stan zachowania ołtarza należy go określić, jako zły. **Przekształcenia plastyczne** objęły całą powierzchnię retabulum. Powierzchnia elementów snycerskich pokryta jest metalową folią imitującą złoto. Do zniszczeń typu **fizyko-chemicznego** należy zaliczyć liczne uszkodzenia obiektu spowodowane warunkami klimatycznymi. Czynniki te wpływały bezpośrednio na powstawanie zniszczeń warstwy zaprawy kredowo-klejowej takich jak: osłabienie spoiwości, powstanie licznych spęcherzeń o zróżnicowanej powierzchni, spękań, wykruszeń i rozległych ubytków.

Niszczące działanie **czynników biologicznych** doprowadziły do dużych zniszczeń struktury drewna i znaczących zmian jego parametrów wytrzymałościowych. Struktura ołtarza oraz ich wystrój rzeźbiarsko snycerski jest zaatakowany owadziemi szkodnikami drewna. Czynnikiem ten w połączeniu ze niesprzyjającymi warunkami at-

mosferycznymi kaplicy doprowadził do uszkodzeń i osłabienia wszystkich warstw obiektu; drewna, zaprawy, powłok malarskich, złocień. O stale czynnych drewnojadach świadczą liczne kopczyki mączki drzewnej wysypującej się w miejscach otworów wylotowych.

Zniszczenia typu **mechanicznego** widoczne są poprzez miejscowe wgniecenia powierzchni, uszkodzenia spowodowane użyciem gwoździ i wkrętów.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - ołtarz

Stan zachowania wymaga podjęcia pełnego zakresu działań konserwatorskich likwidujących przyczyny i skutki zniszczeń oraz przywracających walory estetyczno-artystyczne.

Dokładne rozpoznanie obiektu poprzez odkrywki pozwoli na pełną realizację zamierzonego programu konserwatorskiego.

W zakresie działań technicznych należy przeprowadzić odpowiednie usunięcie wtórnych nawarstwień warstw malarskich i nieszlachetnych folii metalowych, położyć nacisk na dezynfekcję i dezynsekcję obiektu. Zabieg impregnacji winien przywrócić parametry wytrzymałościowe drewna. Działania te połączone winny być z właściwie przeprowadzonymi pracami stolarskimi, rzeźbiarskimi i snycerskimi, w których należy zwrócić uwagę na parametry i właściwości dobranego materiału i profilaktykę jego zabezpieczenia.

Celem nadrzędnym przywrócenie możliwie autorskiego charakteru dzieła poprzez usunięcie nawarstwień polichromii i powrót do oryginalnej kolorystyki. Partie złocień zostaną wykonane w tradycyjnej technice na pulment foliami szlachetnymi.

4 . PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - ołtarz

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed konserwacją /wykonywana będzie na wszystkich etapach prac/.
2. Wstępne oczyszczenie elementów ołtarza od lica i odwrocia z lotnych nawarstwień kurzu, brudu oraz z pajęczyn.
3. Częściowy demontaż retabulum umożliwiający przeprowadzenie impregnacji drewna osłabionego strukturalnie przez niszczące czynniki biologiczne.
4. Przeprowadzenie dodatkowych badań odkrywkowych celem pełnego rozpoznania obiektu, ustalenia oryginalnej kolorystyki i zakresu jej występowania.
4. Usunięcie wtórnych nawarstwień retabulum i snycerki metodą i środkami wybranymi na podstawie przeprowadzonych prób. Wstępnie zakłada się stosowanie metody chemiczno – mechanicznej.
5. Usunięcie zbędnych i skorodowanych elementów metalowych mających niszczący wpływ na stan zachowania obiektu.

6. Impregnacja elementów drewnianych (snycerki, retabulum) o osłabionej strukturze drewna i nieodpowiedniej wytrzymałości mechanicznej spowodowanej niszczącym działaniem czynnika biologicznego metodą zanurzenia w kąpeli i wielokrotnego powlekania odwrocia.

Użyte zostaną roztwory żywicy polimetakrylanu butylu o stopniowo zwiększanej procentowości (10%, 15%, 20%) w ksylień (1:1) celem wprowadzenia środka impregnującego do jak najgłębszych warstw drewna. Odparowywanie rozpuszczalnika i niekorzystny proces migracji żywicy spowolniony zostanie benzyną lakową.

Równocześnie z zabiegiem impregnacji wykonana zostanie Dezynfekcja i dezynsekcja drewna z dodatkiem 3% parachlorometakrezolu. Połączenie zabiegów zapewni lepszą penetrację, skuteczniejsze i bardziej równomierne osadzanie trucizny w drewnie.

7. Wykonanie napraw stolarskich, wzmocnień konstrukcyjnych przy użyciu odpowiedniego dobranego gatunkowo, suchego drewna i profilaktyczne zabezpieczenie go przed drewnojadami..

8. Wykonanie koniecznych rekonstrukcji i snycerskich przy użyciu odpowiedniego dobranego gatunkowo, suchego drewna i profilaktyczne zabezpieczenie go przed drewnojadami. Drobniejsze ubytki drewna proponuje się uzupełnić masą drewnopodobną na bazie modyfikowanej żywicy epoksydowej o parametrach zbliżonych do parametrów drewna.

9. Podklejenie spękań i spęcherzeń zaprawy kredowo – klejowej snycerki przy użyciu roztworów dyspersji żywicy akrylowej w emulsji wodnej.

10. Położenie zaprawy kredowo-klejowej w miejscach jej ubytków i na fragmentach uzupełnianych i opracowanie jej powierzchni.

11. Założenie nowych pulmentów odpowiednio dobranych kolorystycznie w miejscach przewidzianych do uzupełnień bądź rekonstrukcji złoceń i srebrzeń.

12. Złocenie i srebrzenie przez użycie odpowiednio dobranych kolorystycznie folii szlachetnych z podziałem na partie polerowane i matowe.

13. Scalenie kolorystyczne warstwy malarskiej retabulum na podstawie zachowanych śladów pierwotnej warstwy malarskiej ołtarza w sposób naśladowczy do oryginału.

14. Założenie werniksu końcowego o dobranym stopniu połysku na polichromowanych partiach retabulum.

15. Montaż ołtarza.

16. Opracowanie zaleceń dla użytkownika.

9. KAPLICA GROBU MATKI BOŻEJ - POLICHROMIA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: polichromia

Datowanie: . XIX/ XX .w.

Autor: NN

Material/ technika: farby wapienno-kazeinowe, syntetyczne

Wymiary: 282 m²

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis; Kaplica o najciekawszym planie architektonicznym wnętrza, dużej półokrągłej absydzie nakrytej sklepieniem na lunecie, której łuki ścian bocznych otwarte dużymi oknami doświetlającymi ołtarz i wnętrze. Pośrodku sklepienia absydy na błękitnym tle nieba, skłębione chmury z główkami aniołków otaczających centralnie umieszczony monogram Maryi. Spływy sklepienia bogato dekorowane iluzjonistycznym belkowaniem z wykorzystaniem motywu wazonów z kwiatami w narożach.

Absyda uskokami ścian przechodzi w formę nawy przykrytej kolebką z namalowaną sceną Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w obecności Apostołów. Jest to wielobarwne, dynamiczne przedstawienie z podziałem na strefę niebiańską z Matką Bożą wznoszącą się wśród putt i chmur do nieba oraz wielofigurową strefę ziemską świadków tego wydarzenia. Scena otoczona bogatą dekoracją; pasowym układem iluzjonistycznych gzymsów i kamieniarki. Powierzchnie gurtów, podłuczy i ścian bocznych kaplicy pokryte płycinami z dekoracją geometryczno- rokailową.

Całość neobarokowej polichromii przemalowana po formie zachowaniem pierwotnego układu graficznego, z utrzymaniem neobarokowej stylistyki. Dobra jakość wykonania pomimo przemalowań i uproszczeń malarskich widocznych jako spłaszczenie plam barwnych (twarze pozbawione światłocienia).

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ - polichromia

Stan zachowania polichromii jest relatywnie dobry, pomijając dolne przyposadzkowe, cokołowe partie ścian mocno zawilgocone. Zawilgocenia te są charakterystyczne co do lokalizacji; znajdują się blisko otworów drzwiowych co może świadczyć o przenikaniu z zewnątrz wody opadowej. Poziom ceramicznej posadzki kaplicy (czarno-białe płytki ułożone w karo) jest poniżej zewnętrznego poziomu gruntu.

W odrębnych pracach związanych z hydroizolacją budynku i systemem drenażowym należy zwrócić uwagę na ukształtowanie terenu. Przy silnych opadach deszczu woda ze zbocza powyżej kaplicy może wpływać do jej wnętrza (Podobnie topniejący śnieg przy nieszczelnych drzwiach).

Część dolnych partii ścian z cementową zaprawą jest silnie spęcherzona na skutek kumulacji wilgoci. W trakcie ostatnich prac remontowych została zastosowana błędna technologia; użycie silnych – twardych i sztywnych - cementowych zapraw prowadzi do zniszczeń na styku z dawnymi zaprawami wapiennymi.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - polichromia

Zakłada się pozostawienie obecnie eksponowanej polichromii. Dolne przy posadzkowe, cementowe partie zaprawy zakłada się usunąć i pozostawić ścianę do wyschnięcia do czasu wykonania prac hydro-izolacyjnych w obrębie Kaplicy. Pęknięcia tynku należy wyżyłować, podkleić wykonując iniekcje w partiach odspojień. Uzupełnienia zapraw zakłada się wykonać w systemie tynków renowacyjnych. Całość powierzchni polichromowanej wymaga oczyszczenia. Po zabiegach technicznych należy wykonać retusze i korekty barwne.

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - polichromia

1. Wykonanie sond odkrywkowych celem pełnego rozpoznania obiektu i określenia pierwotnej kolorystyki.
2. Mechaniczne usunięcie wtórnych niewłaściwych technologicznie, cementowych zapraw z partii przy posadzkowych. Pozostawienie osłoniętych partii do czasu wykonania prac hydro-izolacyjnych w obrębie Kaplicy.
3. Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
4. Wstępne oczyszczenie powierzchni polichromii z kurzu, pajęczyn przez omiecenie miękkimi pędzlami włosowymi.
5. Zespoleńie spęcherzonych i rozwarstwionych miejsc zaprawy z podłożem za pomocą iniekcji roztworów wodnych emulsji akrylowej powszechnie stosowana w konserwacji do tego zabiegu lub alternatywnie
6. - rzadka zaprawa z wieloletniego wapna gaszonego i drobnoziarnistego piasku krzemionkowego wzmocniona niewielkim dodatkiem emulsji akrylowej.
7. Uzupełnienie ubytków zapraw w systemie tynków renowacyjnych.
8. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej metodą naśladowczą do lokalnie uzupełnianego fragmentu.
9. Rekonstrukcja kolorystyczna większych monochromatycznych partii ścian przy użyciu farb silikatowych /wysoco paroprzepuszczalnych.
10. Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika.
- 11.

10. KAPLICA ŚW. RAFAŁA - ELEWACJA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: elewacja

Datowanie: 1869 r.

Autor: NN

Material/ technika: techn. mieszana, kazeina, akryl, emulsja

Wymiary: dł. 11,35 m, szer. 7,55 m, wys. 9,5

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Paławskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Klasztor Znalezienia Krzyża Świętego Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów)

Opis: Kaplica św. Rafała patrona pielgrzymów zbudowana w 1869 z fundacji Józefa Gromnickiego. Zachowuje prostą, charakterystyczną formę prostokąta, jednoprzestrzenna, zamknięta od strony zachodniej półkolistą, murowana z cegły nakryta dachem siodłowym z ośmioboczną wieżyczką. Nakryta dwuspadowym dachem siodłowym, na linii dachu otoczona gzymsem.. Naroża kaplicy wzbogacone są kolumnami i lizenami Dookoła kaplicy niewysoki cokół obiegowy. Ściany na cokole, ujęte toskańskimi pilastrami podtrzymującymi belkowanie. Elewacja jednoosiowa zwieńczona trójkątnym szczytem z okrągłym oknem pośrodku. Na osi nad prostokątnym otworem drzwiowym galeryjka z metalową kratą.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ – elewacja

Czynniki niszczące które przyczyniły się do obecnego złego stanu zachowania elewacji można podzielić na :

- A. Fizyko-chemiczne - atmosferyczne
- B. Czynniki biologiczne - mchy i porosty
- C. Przekształcenia estetyczno-plastyczne
- D. Czynniki mechaniczne - obtłuczenia

Główne przyczyny zniszczeń elewacji to czynniki fizyko-chemiczne – duże amplitudy temperatur w miesiącach letnich i zimowych a co za tym idzie powstawanie dużych naprężeń zapraw, co skutkuje ich pękaniem, odspajaniem od podłoża. Naturalne procesy starzenia się zapraw narażonych na bezpośrednie działanie opadów atmosferycznych skutkują postępującym niszczeniem. Ubytki tynku, jego spękania powstawały także na skutek zamarzającej w mikroszczelinach wody

Kaplica położona w terenie górzystym narażona jest na szczególnie intensywne bezpośrednie działanie opadów i wiatrów dodatkowo ulokowana w bezpośrednim otoczeniu zieleni w bezpośredniej bliskości drzew, co sprzyja długotrwałemu utrzymywaniu wysokiej wilgotności jej wnętrza i ma również wpływ na wilgotność zapraw i murów zewnętrznych. Wokół kaplicy poprowadzona jest betonowa opaska odbojowa, w założeniu mająca chronić mury kaplicy przed wodą opadową. W praktyce opaski odbojowe nie spełniają swej funkcji przyczyniając się do zama-

kania ścian w partiach przyziemia. Powierzchnia zapraw spękana, miejscami spęcherzona, zaatakowana przez glony. Nieestetyczne uzupełnienia i łaty zaprawy cementowej. Powierzchnia elewacji zabrudzona, o siatce spękań, miejscowo głębokich, warstwa farby miejscami przetarta do zaprawy.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - elewacja

Celem zasadniczym prac przy elewacjach kaplic kalwaryjskich jest powstrzymanie postępujących procesów niszczących, szczególnie w partiach ścian już osłabionych, o spękanym i odspojonym od podłoża tynku. W dolnych partiach elewacji Kaplicy św. Rafała zakłada się skucie cementowych zapraw kumulujących wilgoć i pozostawienie do wyschnięcia odsłoniętych partii ściany do czasu wykonania prac hydro-izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy. Po usunięciu starych tynków w wyższych partiach, dokładnie oczyścić podłoże łącznie z wymianą spoin na gł. ok. 1-2 cm (w razie wystąpienia takiej konieczności). Za podstawowe założenie działań konserwatorskich i renowacyjnych w zakresie estetyki elewacji, uznaje się zachowanie jej oryginalnego charakteru przez oczyszczenie powierzchni, przywrócenie intensywności kolorystyki, usunięcie przekształceń plastycznych takich jak narzuty i zacierki tynku zniekształcających formę detalu architektonicznego (bazy, głowice kolumn, pilastrów i cokołów). Do prac konserwatorskich zaleca się stosowanie zaprawy na bazie wapna trasowego, gotowe mieszanki lub przygotowywane na placu budowy pod nadzorem konserwatorskim lub dostawcy technologii. Wszystkie materiały użyte do renowacji elewacji powinny stanowić kompatybilny system jednego producenta.

W zaleceniach konserwatorskich należy podkreślić stałą kontrolę blacharki dachowej, drożność rynien i rur spustowych.

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - elewacja

- 1) Wykonanie sond odkrywkowych celem określenia nawarstwień tynków i przebadania pod kątem pierwotnej kolorystyki.
- 2) Usunięcie z elewacji wadliwych estetycznie i technicznie wstawek i rekonstrukcji tynków.
- 3) Określenie miejsc i zakresu występowania spęcherzeń i rozwarstwień tynku.
- 4) Wytypowanie partii tynków zniszczonych, osypujących się, przeznaczonych do skucia.
- 5) Usunięcie zabrudzeń z powierzchni elewacji:
  - metoda hydrodynamiczną, tj. przez zmycie powierzchni gorącą parą wodną pod ciśnieniem przy wspomaganie odczynnikami chemicznymi.

- 6) Usunięcie przebarwień /zabrudzeń biologicznych takich jak algi, glony/ tynku i kamienia przy użyciu preparatu czyszczącego (np. pasty czyszczącej stosowanej w renowacji)
  - 7) Ręczne doczyszczenie / mechaniczne / przebarwień tynku silnie zespolonych z podłożem.
  - 8) Oczyszczenie (mechanicznie, szczotką i sprężonym powietrzem) powierzchni przygotowanych pod nowe tynki.
  - 9) Wzmocnienie strukturalne zdeintegrowanych starych tynków, poprzez aplikację pędzlem rozcieńczonego preparatu krzemianowego.
  - 10) Pogłębienie i poszerzenie większych szczelin i wypełnienie w systemie tynków renowacyjnych.
  - 11) W partiach zamkniętych i zasolonych proponuje się skucie tynku do wysokości zasolenia i pozostawienie ścian do wyschnięcia do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy.
  - 12) Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
  - 13) Większe powierzchniowo ubytki tynku należy uzupełnić w systemie zapraw historycznych.
  - 14) Hydrofobizująca impregnacja gruntująca powierzchnie przeznaczone do malowania.
  - 15) Do gładkich powierzchni rekonstrukcji malarskich proponuje się użyć farb krzemianowych charakteryzujące się bardzo wysoką dyfuzją lub farb silikatowych (krzemianowych).
  - 16) Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika.
-

11. KAPLICA ŚW. RAFAŁA - OLTARZ

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: ołtarz

Datowanie: poł. XIX w. w.

Autor: NN

Material/ technika: drewno polichromowane, złocone, obraz –technika olejna, podobrazie płócienne

Wymiary: wys. 700, szer. 355, głęb. 95cm

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Paławskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Zakon Braci Mniejszych Konwentalnych Franciszkanów)

Opis: Naprzeciw wejścia znajduje się **ołtarz** architektoniczny. Drewniany ołtarz pokryty jest warstwą malarską, tzw. fladrowaniem imitującym usłojenie drewna. Struktura jest jednokondygnacyjna, flankowana dwiema oryginalnymi spiralnie skręconymi kolumnami oplecionymi ornamentem roślinnym. Kolumny posadowione na zdwojonych, wysuniętych cokółkach. Na od góry dwie figury aniołów w różowej i niebieskiej sukience. W partii środkowej obraz „Anioł i Tobiasz”. W zwieńczeniu trójkątne Oko Opatrzności z promienista glorią. Pod przerwanym naczółkiem w partii belkowania nieregularne owalne pole otoczone ornamentem rocailleowym z inskrypcją” ŚW. RAFAŁE MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Poniżej, nad i wokół górnych partii obrazu aplikacje rockailowe i roślinne motywy ornamentalne. Skrzynia pod mensę murowana, nakrywana obrusem. Całość wtórnie przemalowana. Na snycerze imitacja złocień i srebrzeń.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ – ołtarz

Czynniki niszczące które przyczyniły się do obecnego złego stanu zachowania można podzielić na kilka kategorii:

A. Przekształcenia estetyczno- plastyczne – przemalowania zniekształcające estetykę ołtarza.

B. Czynniki fizyko-chemiczne – osłabienie i rozspojenie łączeń, głębokie pęknięcia i drobne szczeliny drewna.

C. Czynniki biologiczne - destrukcja drewna spowodowana działalnością owadzych szkodników drewna, osłabienie jego struktury i wytrzymałości mechanicznej.

D. czynniki mechaniczne - pęknięcia, nadłamania, zgniecenia, przetarcia.

Stan zachowania ołtarza należy go określić, jako zły. Wszystkie typy zniszczeń są wyraźnie widoczne. Przekształcenia plastyczne objęły całą powierzchnię retabulum pokrywając ją przemalowań grubą powłoką farb olejnych.

Powierzchnia elementów snycerskich pokryta jest bądź metalową folią imitującą złoto i srebro, bądź farbą, tzw. brązą i srebrzanką. Do zniszczeń typu fizyko-chemicznego należy zaliczyć liczne uszkodzenia obiektu spowodowane warunkami klimatycznymi. Czynniki te wpływały bezpośrednio na powstawanie zniszczeń war-

stwy zaprawy kredowo-klejowej takich jak: osłabienie spoistości, powstanie licznych spęcherzeń o zróżnicowanej powierzchni, spękań, wykruszeń i rozległych ubytków.

Niszczące działanie czynników biologicznych doprowadziły do dużych zniszczeń struktury drewna i znaczących zmian jego parametrów wytrzymałościowych. Struktura ołtarza oraz ich wystrój rzeźbiarsko snycerski jest zaatakowany owadziemi szkodnikami drewna. Czynnikiem ten w połączeniu ze niesprzyjającymi warunkami atmosferycznymi kaplicy doprowadził do uszkodzeń i osłabienia wszystkich warstw obiektu; drewna, zaprawy, powłok malarskich, złocień. Charakterystyczne są zniszczenia warstwy zaprawy kredowo-klejowej: osłabienie spoistości, powstanie licznych spęcherzeń o zróżnicowanej powierzchni, spękań i rozległych ubytków. O stale czynnych drewnojadach świadczą kopczyki mączki drzewnej w miejscach otworów wylotowych.

Zniszczenia typu mechanicznego widoczne są poprzez miejscowe wgniecenia powierzchni, uszkodzenia spowodowane użyciem gwoździ i wkrętów. Występują ubytki elementów snycerskich.

Obraz ołtarzowy w technice olejnej na podobrazii płóciennym naklejonym na deskę. Obraz zabrudzony powierzchniowo o pociemniałym werniksie. Silne pofalowania i pęcherze świadczące o odspojeniu płótna od drewnianego podłoża.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE – ołtarz

Stan zachowania obiektu a szczególnie wystrój rzeźbiarski wymaga pełnego zakresu działań konserwatorskich likwidujących przyczyny i skutki zniszczeń oraz przywracających walory estetyczno-artystyczne.

Dokładne rozpoznanie obiektu poprzez wykonanie odkrywek, pozwoli na pełną realizację zamierzonego programu konserwatorskiego.

W zakresie działań technicznych należy przeprowadzić odpowiednie usunięcie wtórnych nawarstwień warstw malarskich i nieszlachetnych folii metalowych, położyć nacisk na dezynfekcję i dezynsekcję obiektu. Zabieg impregnacji winien przywrócić parametry wytrzymałościowe drewna. Działania te połączone winny być z właściwie przeprowadzonymi pracami stolarskimi, rzeźbiarskimi i snycerskimi, w których należy zwrócić uwagę na parametry i właściwości dobranego materiału i profilaktykę jego zabezpieczenia.

Wykonanie pełnego zakresu prac konserwatorskich przy obrazie związane z oddzieleniem płótna od drewnianego podłoża, następnie wykonanie zabiegów likwidacji pęcherzy, prasowania obrazu z konsolidacją warstw y malarskiej i zaprawy z płóciennym podobraziem.

Celem nadrzędnym przywrócenie możliwie autorskiego charakteru dzieła poprzez usunięcie nawarstwień polichromii i powrót do oryginalnej kolorystyki. Partie złocień zostaną wykonane w tradycyjnej technice na pulment foliami szlachetnymi.

4 -A. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - ołtarz

1. Wstępne oczyszczenie elementów ołtarza od lica i odwrocia z lotnych nawarstwień kurzu, brudu i pajęczyn.
2. Rozmontowanie elementów ołtarza: wystroju rzeźbiarskiego, snycerskiego, obrazu. Częściowy demontaż retabulum na maksymalnie duże partie umożliwiające swobodny dostęp do odwrocia i przeprowadzenie impregnacji drewna osłabionego strukturalnie przez niszczące czynniki biologiczne.
3. Przeniesienie /przewiezienie/ zdemontowanych i odpowiednio zabezpieczonych elementów obiektu do pracowni konserwatorskiej.
4. Przeprowadzenie dokładnych badań odkrywkowych celem pełnego rozpoznania obiektu, ustalenia oryginalnej kolorystyki, stanu zachowania i zakresu występowania poszczególnych warstw.
5. Usunięcie wtórnych nawarstwień retabulum i snycerki metodą i środkami wybranymi na podstawie przeprowadzonych prób. Wstępnie zakłada się stosowanie metody chemiczno – mechanicznej.
6. Usunięcie wtórnych gwoździ czy innych zbędnych i skorodowanych elementów metalowych mających niszczący wpływ na stan zachowania obiektu.
7. Impregnacja elementów drewnianych (snycerki, retabulum) o osłabionej strukturze drewna i nieodpowiedniej wytrzymałości mechanicznej spowodowanej niszczącym działaniem czynnika biologicznego metodą zanurzenia w kąpeli i wielokrotnego powlekania odwrocia.
Użyte zostaną roztwory żywicy polimetakrylanu butylu o stopniowo zwiększanej procentowości (10%, 15%, 20%) w toluenie i ksylenie (1:1) celem wprowadzenia środka impregnującego do jak najgłębszych warstw drewna.
8. Dezynfekcja i dezynsekcja drewna zostanie wykonana równocześnie z zabiegiem impregnacji z dodatkiem 3% parachlorometakrezolu. Połączenie zabiegów zapewni lepszą penetrację, skuteczniejsze i bardziej równomierne osadzanie trucizny w drewnie.
9. Wykonanie prac stolarskich celem likwidacji spękań, rozspojień, wypaczeń i uskoków drewna..
10. Wykonanie koniecznych rekonstrukcji snycerskich przy użyciu odpowiedniego dobrego gatunkowo, suchego drewna i profilaktyczne zabezpieczenie go przed drewnojadami. Drobniejsze ubytki drewna proponuje się uzupełnić żywicą na bazie modyfikowanej żywicy epoksydowej o parametrach zbliżonych do parametrów drewna.
11. Podklejenie spękań i spęcherzeń zaprawy kredowo – klejowej snycerki przy użyciu roztworów dyspersji żywicy akrylowej w emulsji wodnej.
12. Położenie zaprawy kredowo-klejowej w miejscach jej ubytków lub na elementach zrekonstruowanych i opracowanie jej powierzchni.
13. Założenie nowych pulmentów odpowiednio dobranych kolorystycznie w miejscach przewidzianych do uzupełnień bądź rekonstrukcji złocień i srebrzeń.
14. Złocenie i srebrzenie przez użycie odpowiednio dobranych kolorystycznie folii szlachetnych z podziałem na partie polerowane i matowe.

15. Zabezpieczenie powierzchni srebrzonych przed oksydacją.
16. Zabezpieczenie kitów w partiach karnacji rzeźby werniksem retuszera.
17. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej rzeźby techniką tradycyjną przy użyciu konserwatorskich farb olejnych / olejno-żywicznych. Scalenie kolorystyczne (ew. rekonstrukcje) warstwy malarskiej retabulum na podstawie zachowanych śladów pierwotnej warstwy malarskiej ołtarza w sposób naśladowczy do oryginału.
18. Założenie werniksu końcowego o dobranym stopniu połysku na polichromowanych partiach retabulum.
19. Montaż ołtarza.
20. Wykonanie powykonawczej dokumentacji konserwatorskiej.

4-B. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – obraz ołtarza

1. Demontaż obrazu z ołtarza.
2. Oczyszczenie lica i odwrocie z kurzu i brudu przy pomocy pędzli szczecinowych.
3. Oddzielenie płóciennego podobrazia od drewnianego podłoża po zabezpieczeniu spęcherzonych miejsc lica bibułą japońską.
4. Oczyszczenie odwrocia płóciennego nośnika z warstwy kleju.
5. Konsolidacja spęcherzonych i rozwarstwionych warstw obrazu z płóciennym podobrazem. W zależności od stanu zachowania płótna podobrazia zakłada się wykonanie dublowania płótna.
6. Oczyszczenie lica z warstwy zabrudzeń przy użyciu tamponów waty zwilżonych środkami chemicznymi wybranymi na podstawie prób.
7. Założenie kitów w miejscach ubytków warstwy zaprawy i ich opracowanie.
8. Dezynfekcja i dezynsekcja drewnianego podłoża .
9. Napięcie obrazu na drewniane podłoże bez użycia kleju.
10. Werniksowanie obrazu.
11. Osadzenie obrazu w retabulum.

12. KAPLICA ŚW. RAFAŁA - POLICHROMIA

---

1. IDENTYFIKACJA OBIEKTU;

Obiekt: polichromia ścienna

Datowanie: XIX / XX w.

Autor: NN

Material/ technika: techn. mieszana, kazeina, akryl, emulsja

Wymiary: 45m²

Miejsce przechowywania: Sanktuarium Męki Pańskiej i Matki Bożej w Kalwarii Pałacowskiej.

Właściciel i użytkownik obiektu: Klasztor Znalezienia Krzyża Świętego Zakonu Braci Mniejszych Konwentalnych Franciszkanów)

Opis: Polichromia wnętrza pseudobarokowa, dostosowana do podziałów architektonicznych ścian i sklepienia. W większości przemalowana po formie, zachowująca pierwotną ornamentykę w sposób schematyczny i uproszczony. W polu głównym sklepienia przedstawienie Jezusa, jako Dobrego Pasterza. Kolorystyka ostra, przesadne kontrasty barwne.

Powierzchnia polichromii zabrudzona. W partiach przy posadzkowych widoczne nierówno założone zaprawy, miejscowo odspojone od podłoża. Zaprawy cementowe powodują kapilarne podciąganie wilgoci.

2. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ - polichromia

Należy przypuszczać, iż dawna oryginalna polichromia została całkowicie usunięta na co wskazują gładkie (wcześniej oczyszczone) powierzchnie sklepienia i wyższych partii ścian. Stan zachowania polichromii w tych partiach jest relatywnie dobry, wymagający bieżących prac pielęgnacyjnych, szczególnie odczyszczenia z kurzu. /odkurzenia, miejscowo wishowania/.

Część dolnych partii ścian z cementową zaprawą jest spęcherzona na skutek kumulacji wilgoci. W trakcie ostatnich prac remontowych została zastosowana błędna technologia; użycie silnych – twardych i sztywnych - cementowych zapraw prowadzi do zniszczeń na styku z dawnymi zaprawami wapiennymi. W kaplicy widoczny jest zakres wymienionych zapraw w formie poziomej falistej ciemnej linii do której podchodziła wilgoć. W zaleceniach konserwatorskich należy podkreślić stałą kontrolę blacharki dachowej, drożność rynien i rur spustowych jak też sposobu odprowadzania wody opadowej na zewnątrz kaplicy.

3. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE - polichromia

Po postawieniu rusztowań zakłada się sprawdzanie w wyższych partiach ścian czy nie zachowały się wcześniejsze warstw polichromii. Istniejące polichromie należy oczyścić powierzchniowo. Dolne przy posadzkowe cementowe partie zaprawy zakłada się usunąć, pozostawiając odsłonięte partie muru do wyschnięcia do czasu wykonania prac hydro-izolacyjnych przy fundamentach Kaplicy. W Wyższych partiach

ścian pęknięcia tynku należy wyżyłować, podkleić wykonując iniekcje w partiach odspojień. Uzupełnienia zapraw należy wykonać w systemie tynków renowacyjnych. Całość powierzchni polichromowanej wymaga oczyszczenia. Po zabiegach technicznych zakłada się wykonanie retusze i korekty barwne.

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH - polichromia

1. Po postawieniu rusztowań - wykonanie sond odkrywkowych celem pełnego rozpoznania obiektu i określenia pierwotnej kolorystyki.
2. Mechaniczne usunięcie wtórnych niewłaściwych technologicznie, cementowych zapraw z partii przyziemia do wysokości zasolenia i pozostawienie ścian do wyschnięcia do czasu wykonania prac izolacyjnych przy fundamentach kaplicy.
3. Wykonanie zabiegu odsalania odsłoniętych partii muru metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
4. Wstępne oczyszczenie powierzchni polichromii z kurzu, pajęczyn przez omiecenie miękkimi pędzlami włosowymi.
5. Zespolenie spęcherzonych i rozwarstwionych miejsc zaprawy z podłożem za pomocą iniekcji roztworów wodnych emulsji akrylowej powszechnie stosowana w konserwacji do tego zabiegu lub alternatywnie rzadką zaprawą z wieloletniego wapna gaszonego i drobnoziarnistego piasku krzemionkowego wzmocnioną niewielkim dodatkiem emulsji akrylowej.
6. Uzupełnienie ubytków zapraw w systemie tynków renowacyjnych.
7. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej metodą naśladowczą do otoczenia.
8. Rekonstrukcja kolorystyczna większych monochromatycznych partii ścian przy użyciu farb silikatowych - wysoce paroprzepuszczalnych
9. Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika.

---

mgr **MAREK SAWICKI**
ARTYSTA PLASTYK
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
31-116 Kraków, ul. Studencka 7a/6
tel. 12 423-06-34, 606-169-859